

Gábor György, vallásfilozófus – Bodor Virág

- Mi az, ami megakadályozza a kultúrák közti párbeszédet, tehát mik azok a dolgok, amik a leginkább akadályozzák azt, hogy két kultúra szót értsen egymással?

- Kezdjük azzal, ami egyáltalán nem választ szét, noha leginkább arra szoktunk gondolni, hogy a nyelv választ szét, hiszen a magyar ember nem érti az angolt, az angol, nem érti az oroszot és így tovább és így tovább. Valójában azonban a nyelv nem választ szét, nemcsak azért nem, mert tanulni lehet a nyelveket és tanulni érdemes a nyelveket. Hanem azért sem, mert ebben az esetben, egyfelől ha valójában elsajátítunk nyelveket, rájövünk arra, hogy megadatik az a nagy élmény, ami a gyerekeknek is, hogy a másik az nem artikulátlanul ordibál, hanem ugyanazt a tagolt emberi nyelvet beszéli, mint mi, ugyanazokat az érzelmeket, gondolatokat fejezik ki, csak más nyelven, másként. Aki nyelvet tanul, az pontosan tudja, hogy amikor már megtanult beszélni egy nyelven, hogy valóban nem választ szét, hanem éppen ellenkezőleg, összeköt a nyelv, ugyanis nagyon sokszor előfordul, velem is, hogy bizonyos dolgot minthogyha az egyik nyelven jobban el tudnék mondani, mint egy másik nyelven. Ezek persze a nyelv finomságai, de az ember nemcsak pusztán technikai értelemben gazdagodik, amikor megtanul egy nyelvet, hanem kulturális értelemben, kommunikatív értelemben is, ami ennél sokkal fontosabb intellektuális és pszichés értelemben is, emocionális értelemben is. Hiszen azokat a finom rezdüléseket kezdi megérteni, ami rá is jellemző, de ugyanígy a másik nyelvet beszélőre is jellemző.

- A nyelv akkor inkább összeköt, mint elválaszt, mi az, ami elválaszt?

- Hagyományosan Európában mindenképpen az elválasztó elemek között kell említeni a nemzeti hovatartozást. A nemzetállamok kialakulásával kezdődően, hiszen előtte a kereszténység, sőt a katolicizmus 'katolikosz' ami, maga is azt jelenti, hogy egyetemes, mindenre kiterjedő, szóval ezzel ellentétben a nemzetiségi hovatartozás mindenképpen elválasztó elemnek számított, azt kell mondanom, hogy az európai egységesüléssel egy időben és ezek összetartozó fogalmak. Ugyanígy a szegmentáció is jelen van a részekre töredezettség ráadásul, tudjuk azt, hogy ebből a szempontból Európa, a nagy Európa nem egységes: más a helyzet nyugat-európában, ahol a nemzetállam fejlődésfolyamata szervesen kialakult. És más a helyzet kelet-európában, ahol a nemzetállamok tartós kialakulását és fejlődését sajnos egyéb tényezők gátolták: idegenek, különböző színű és formájú diktatúrák, idegen elnyomások. Ami azt jelenti, hogy bizonyos értelemben bármennyire is egységes Európa, van egyfajta fáziskésés, ezt a fáziskésést sajnos ma éppen Magyarországon, illetve Magyarország környezetében különösképpen érzékeljük. A fáziskésés alatt azt értem, hogy éppen az idegen elnyomás és diktatúra miatt nem tudott valójában szerves módon és természetes módon létrejönni, kialakulni az a nemzetiségi kultúra, amely most próbálja immár az egységesített és egyesült Európa kereti között picit anakronisztikus módon, most próbálja ezt végrehajtani.

- Mi az a nemzetiségi hovatartozáson kívül, ami még gátolja a kommunikációt két kultúra között?

- Ilyen alapvető elem a vallás és ilyen alapvető elem a politika. Kezdjük a politikával talán. A politikával az a helyzet, hogy ezt az erős szétválasztást nem csak éreztük, hanem ennek volt egy nagyon erős szimbolikus jele is az úgynevezett vasfüggöny. Hiszen folyamatosan évtizedeken át Európa úgy élt, hogy a vasfüggönyön innen és a vasfüggönyön túl. Ez egy rendkívül erős politikai törésvonalat jelentett és egyúttal, azt hogy a két Európa két része

folyamatosan egyfajta versenyre volt kényszerítve. Mindegyik igyekezett bebizonyítani azt, hogy ő a magasabb rendű, ő a magasabb formájú. Na most ennek a megszűntével a politikai, ez a kétpólusú politikai rendszer is megszűnt, de új törésvonalak keletkeztek új civilizatórikus törésvonalak, nem csak Európában. Európában gondoljunk a délszláv helyzetre, de az egész világon...

- Például?

- Hát olyan új civilizációs törésvonalak, amelyek inkább a vallások mentén határozódnak meg. Láthattuk, hogy a délszláv válságban a horvát, a szerb és a muzulmán szembenállás az egy-egy vallási tömbre is széthullott de még a politikaihoz, mielőtt még a vallásról beszélünk, azt tegyük hozzá, hogy ma a demokratikus világrenden belül két nagy politikai irányzat létezik. Az egyik, nagyon leegyszerűsítve, egy baloldali, illetve liberális gondolkodásmód a másik egy jobboldali gondolkodásmód. A kettő a szerencsésebb államokban gazdasági, szociális programok formájában jelentkezik, a kevésbé szerencsés és talán ilyen értelemben egy picit elmaradotabbnak tekinthető régiókban ez ideológiai szembenállást jelent. Sajnos az ideológia valóban kettéosztja az embereket, de ahol az ideológián már képesek túlemelkedni, ahol valójában ez a szembenállás inkább csak a gazdasági programokban, szociális programokban jelentkezik, ott ez az éles szembenállás nincs. Ma azt láthatjuk, hogy Európa keleti felét sokkal jobban terheli ez a szemben állás, mint a nyugati felét, ahol valójában ez a politikai szembenállás ez inkább csak koncepcionális szembenállást jelent, és a mindenkori választó minden további nélkül tud hol az egyikre, hol a másikra szavazni, attól függően, hogy éppen ki kínál számára kedvezőbb programot.

- A vallásnál tartottunk. A vallás, mint a harmadik elem az egy kicsit jobban eloszlik Európában? Mármint a vallási problémák? Mert ugye arról beszéltünk, hogy a politika nálunk megosztóbb, mint nyugaton. A vallási problémák, azok hogy helyezkednek el?

- Minden civilizációnak az alapjait a vallás, a vallási gondolat adja, vagy jelenti. A vallásoknál az a helyzet, hogy a hitvilágból következően, a hitvilágból fakadóan és azt kell mondanom, hogy ez a dolog lényegéhez hozzátartozik, tehát ez nem baj, nem is jó, egész egyszerűen a dolog lényegét jelenti. Szóval a hitvilágból fakadóan az egyes hívő ember úgy hiszi, azt gondolja, sőt abban a biztos tudatban éli az életét, hogy az ő igazsága AZ IGAZSÁG. Az ő hite az igazság, mint hogy az abszurd igazságként jelenik meg egy isten által vagy egy transzcendens által képviselt igazságként. Eddig nincs is semmi baj, mindenkinek joga van azt gondolni a saját hitéről, amit csak akar, joga van a saját hitét, mint abszolút hitet tételezni és annak a hitvilágnak a tanítása szerint berendezni az életét, a saját értékrend választását meghatározni sajátja. Ámde a probléma ott kezdődik, amikor ezek az abszolút hitek és hitvilágok olyannyira univerzálisnak gondolják önmagukat, hogy általános normatívaként kívánnak megjelenni mindenki számára, tehát függetlenül attól, hogy a másik embernek más a hite, másban hisz, más vallásban, más felekezetben vagy egyáltalán semmilyen vallásban, semmilyen felekezetben nem hisz, mert mondjuk ateista. Ámde én mégis úgy gondolom, hogy a saját hitvilágomat azt kötelező normatív erejűvé kell tenni mindenki számára, ami megjelenik a joggyakorlatban, az erkölcsi értékrend elvárási vonatkozásában és így tovább és így tovább. Hogyha erre ráépül a politika és az erőszak, a hatalmi politika, akár ne adj isten katonai erőszak, akkor ez fundamentalizmussal lesz egyenlő. Tehát magyarán a vallások világa természetes módon választ szét, hiszen nincs itt lehetőség kompromisszumra. Egy zsidó ember úgy gondolja, hogy a messiás még nem érkezett el. A zsidóság várja messiást. A kereszténység úgy gondolja, hogy a messiás egyszer már eljött, Jézus szemében és azóta most várja a messiás második eljövételét az úgynevezett

parúziát. Itt nem lehetséges kompromisszum, itt nincs megállapodásra lehetőség a zsidóság és a kereszténység között, hogy hát a messiás az csak úgy félig jött el. Mindenki nyugodtan kapaszkodjon és ragaszkodjon a saját hitéhez, az európai polgári demokráciák egyik alappillére a lelkiismereti és vallási szabadság. Tehát ez így van rendjén. Még egyszer mondom, arra kell vigyázni, és itt megint mondjuk a délszláv válság, például az egy intő jel, de hát ilyen intő jelet ismerünk az európai történelemből számtalant, arra kell vigyázni, hogy az én hitem ne váljék normatívává, általánosan és kötelezően megfogalmazott normatívává, mert abban a pillanatban a legrémesebb politikai és hatalmi jelenséggel, a fundamentalizmussal találkozunk.

- Tudna-e példát mondani? Három olyan példát vegyünk, amiben a nemzetiségi hovatartozás, vagy a nemzetiségi szempont, a vallási szempont vagy a politikai szempont mondjuk Magyarország szempontjából megakadályozott valami olyat, hogy valami kifejezetten értékeshez jussunk, tehát konkrét példákat.

- A magyar történelemből? Ami a nemzetiségi kérdést illeti, ezekben a hetekben, hónapokban nem lenne tisztességes nem reagálni mondjuk arra, konfliktusra, amely Magyarország és Szlovákia között rendkívül erőteljesen érzékelhető. Itt nagyon súlyos történelmi örökségről van szó. Azt kell mondanom, és nem lennénk igazságosak, hogyha ezt leszűkítenénk egy magyar-szlovák relációra, hiszen magyar-román relációban is létezik, még akkor is, ha bizonyos pillanatokban, időszakokban enyhülni látszik, és így tovább, és így tovább. Azt gondolom, hogy a legfontosabb dolog, az egyik legsürgetőbb dolog az, hogy valahogy elérjük, azt nem tudom, hogy hogyan, de gondoljuk csak végig, hogy volt valamikor hosszú-hosszú évszázadokon át sokkal gyilkosabb formában mondjuk egy francia-német, vagy egy angol-német, vagy egy francia-angol szembenállás. Súlyos háborúk, milliós veszteségeket jelentett ez, és egyszer csak a II. világháború után az 50-es években ez nem csak, hogy enyhülni kezdett, hanem gyakorlatilag és a lényegét tekintve megszűnt. Ez mindegyik országnak jót tett, gazdaságilag, kereskedelmileg, politikailag, szociálisan, minden szempontból. Ezek a kis országok itt Kelet-Európában, amelyek tényleg, és ez nem metafora és ez nem rossz közhely, hanem ez valóság: egymásra vannak utalva, minden tekintetben, gazdaságilag éppúgy, mint kulturálisan. Vagy egyszerűen gondoljunk arra, hogy hát rokonok élnek itt és ott, tehát a személyes kapcsolatok is sokkal szorosabbak. Tehát ezeknek az országoknak a legalapvetőbb kérdés most az, hogy valamilyen módon ezzel szembenézzenek, és ezt tisztázzák. Ez a szembenézés azonban alapvetően a saját múltjukkal, minden egyes ország saját múltjával való szembenézést kell hogy jelentse.

- Nézzünk egy második példát, nézzünk egy politikai példát.

- Politikailag ma megint Magyarországon hát hipokriták lennének, ha nem reflektálnánk arra, amiben mindannyian benne élünk, és meg kell mondanom, hogy én az utóbbi néhány évben nem voltam még olyan a társaságban, és tejesen mindegy, hogy a társaságnak melyik tagja inkább jobboldali elkötelezettségű, vagy baloldali, liberális elkötelezettségű. Minden helyen azt hallom, hogy borzalmas a helyzet, ugyanis abszurd, hogy ma már baráti körök, sőt családok mennek tönkre, szakítódnak szét emiatt a politikai szembenállás miatt. Ez valóban elképzelhetetlen, ez valóban abszurd, elképzelhetetlen igazi működő polgári demokráciában, tudniillik a politika szóval nem fordulhat elő, hogy a direkt politika bekússzon a hálósobánkba, bekússzon a lakásunkba, és ott tanyát verjen. Itt megint arról van szó, hogy nagyon jó lenne, hogyha a magyar politika élet is végre eljutna odáig, hogy az ideológiai konfrontációk helyett racionális gazdasági, szociális és egyéb kérdések kerülnének előtérbe, amelyek mentén lehet racionális döntéseket hozni.

- A harmadik példa a vallási példa. Erre milyen példát tudna hozni?

- Egyfelől a reformáció ellenreformáció vitái, ahol a máglyák is fellobbantak, hogy ennek nyomán zárják le a hitbéli vitákat, másrészt, pedig gondolhatunk a zsidóság sok évszázados kirekesztésére, amely a jól ismert XX. századi tragédiában teljesebbé és csúcsosodott ki. Ma Magyarország megint szerencsére a színes, vallási szempontból színes országok közé tartozik, és ez nagyon fontos. Ezt meg kell őrizni: a magyar alkotmány, és a vonatkozó magyar törvények ezt alapvető értéknek tekintik, ezt a sokszínűséget. És én azt gondolom, hogy ha valóban komfortos módon akarjuk érezni magunkat egy demokráciában, akkor a lelkiismereti és vallási szabadságunk teljes mértékben és teljes formájában működőképes, azaz saját magunk választott vallási, ideológiai úton éljük az életünket.